

Perspectieven op een hoopvolle toekomst in tijden van afnemend licht Het onderwijs als hefboom

De context

Er is wat onze contreien betreft terecht het beeld van een dynamische, ja zelfs bruisende regio met zijn internationale uitstraling in het culturele en artistieke domein, de output op het vlak van onderzoek en innovatie, de opleidingsgraad, het sociaal beschermingssysteem, de algemene levenskwaliteit... Tegelijk lijkt het alsof we geen antwoord hebben voor tal van samenlevingsproblemen. Geestelijke gezondheid (gebruik van tranquilizers, depressies, burn-out en zelfdoding), de groeiende armoedekloof, de migratie, de problemen op het vlak van mobiliteit... en vandaag treft ons de klimaatcrisis en de pandemie midscheeps.

De uitdagingen zijn groot, de mogelijkheden waarover we beschikken zijn dat evenzeer. Als we maar aan het fundament willen werken. Dat is het menselijk kapitaal, of hoe de mensen zijn toegerust om voor zichzelf en anderen in immer complexer wordende situaties levenskwaliteit te realiseren. Dat maakt onderwijs, vorming, de educatieve sector tot de belangrijkste hefboom om de toekomst veilig te stellen.

Waarop moeten we inzetten?¹

(1) Emotioneel goed in mekaar zitten, kunnen omgaan met gevoelens, zelfvertrouwen, ... is in de huidige context als doelgebied relevanter dan ooit. Ruimte kunnen en durven is niet onze sterkste kant – als we Vlaanderen in gedachten hebben. Daartegenover staat het beeld van de ‘stralende mens’, met een positief zelfbeeld, in voeling met zichzelf, weerbaar en met de kracht om adequaat met eigen gevoelens om te gaan en zich te uiten. Geestelijke gezondheid of “elk kind goed in zijn vel” moet een prioriteit zijn.

(2) Sociale competentie kunnen we in geen enkel domein missen. Het is essentieel in partner- gezins- en opvoedingsrelaties. Het is een voorwaarde voor ‘samen kunnen werken’ en speelt daarom in nagenoeg alle professionele contexten een rol. Zich inleven is ook essentieel om een goed product of dienst af te leveren. Hier ligt nog een hele marge open. Zelfs in de wereld van de ICT is deze competentie – bij het ontwerp van software bijv.– een beslissende factor voor kwaliteit.

¹ In een aansluitend artikel worden de vijf speerpunten verder uitgediept: Laevers, F. (Onder redactie). *De output van onderwijs hertaald: vijf speerpunten als target voor onderwijsinnovatie*. Leuven: CEGO Onderzoek & Ontwikkeling – KU Leuven

Laevers, F. (2021). *Perspectieven op een hoopvolle toekomst in tijden van afnemend licht. Onderwijs als hefboom*. (Opiniestuk). Leuven: CEGO Onderzoek & Ontwikkeling.

(3) Verbeeldingskracht maakt het verschil tussen de expert en diegene die enkel het diploma heeft... Ware competentie berust op een verregaande voeling met de realiteit. Het leren moet daarom verder gaan dan feitenkennis, het kunnen weergeven van definities en het foutloos toepassen van regels. De output van onderwijs gaat om life-skills. De test is het leven zelf, op werkplaatsen en privé. Het intuïtief kunnen vatten van de complexe realiteit levert snellere en betere oplossingen op. 'Lack of imagination' staat haaks op het vinden van 'smart solutions'.

(4) Ondernemingszin is de krachtige mix van zelfsturing en creativiteit. Het is van tel in de economie en in bedrijven, én in ieders dagelijkse bestaan. Het gaat om keuzes kunnen maken, het goed aan boord kunnen leggen, doorzetten, leren uit ervaring, initiatief nemen. Zelfsturing en ondernemingszin, ze zijn van belang voor wie kansrijk is, maar des te meer voor wie kansarm is.

(5) Een hedendaagse invulling van waardenopvoeding brengt ons bij verbondenheid, een basisattitude die haaks staat op de-link-wentie – het ontbreken van een 'link' of positieve band. Het slaat op de relatie met zichzelf, de mensen rondom ons, de materiële wereld, de samenleving, de natuur en de kosmos... Verbondenheid maakt dat je revolteert bij de vaststelling van onrecht, van vandalisme en oorlog, van de teloorgang van natuur en cultureel erfgoed. Een meer radicale vorm van preventie van antisociaal en destructief gedrag is er niet. Verbondenheid gaat over liefhebben.

Een strategisch plan

We kunnen het. We hebben de sleutels in handen, expertise genoeg en een groeiend draagvlak om de onderwijsoutput vanuit aangescherpte kerndoelen op een hoger niveau te tillen.

(1) We kunnen de eindtermen en kerndoelen zo hertalen dat ze inspirerende toetsstenen zijn van wat we moeten bereiken. We beschrijven de hoofdrubrieken zo dat iedereen in het onderwijsbestel en erbuiten zich de speerpunten moeiteloos voor de geest kan halen. Die holistische manier van kijken voert ons weg van het deficit-model en doet ons open staan voor de talenten van kinderen en jongeren.

(2) We doen onze periodieke peilingproeven nog meer aansluiten bij de nieuwe benadering van competenties. In de plaats van geïsoleerde kennis, toetsen we hoeveel competentie kinderen/scholieren kunnen tonen in confrontatie met complexe taken. Zo komen we te weten of we er regionaal of landelijk op vooruitgaan. Is er meer zelfvertrouwen? Is de sociale competentie toegenomen? Begrijpen we meer van de wereld rondom ons? Is er meer ondernemingszin en weten we meer van aanpakken? Voelen we ons meer verbonden?

(3) We scheppen de krachtigst mogelijke leeromgevingen. Vooraan staat alvast een uitdagender aanbod, meer werkelijkheidsnabijheid en ruimte voor leerlinginitiatief. Tegelijk geven we expressie en communicatie een ruimere plaats: het articuleren van ervaringen, gevoelens, gedachten, fantasieën in allerlei talen – ook de kunstzinnige – om zo onze emotionele en mentale greep te versterken. Krachtige, veelbelovende praktijken (ook in de muzische sfeer en buiten de school) wijzen hier de weg.

Laevers, F. (2021). *Perspectieven op een hoopvolle toekomst in tijden van afnemend licht. Onderwijs als hefboom*. (Opiniestuk). Leuven: CEGO Onderzoek & Ontwikkeling.

(4) We 'soigner' de scholen en opleidingen en hun teams door waardering én middelen. Minder versnippering en resoluut inzetten op een handvol speerpunten kunnen al veel opleveren, maar zullen niet volstaan. Laten we daarom uitrekenen hoeveel de preventie van emotionele problemen en drop-out en de groei in competenties voor de samenleving financieel kan opleveren. Het moet ons overtuigen om doelgericht in de randvoorwaarden te investeren: minder leerlingen per klas, nabije coaching van leerkrachten en directies, een aangescherpte rol van lerarenopleidingen én nascholing en veel meer gecoördineerd praktijkgericht onderzoek, ...

(5) We installeren een *monitoringssysteem* waarmee het welbevinden (zich goed voelen) en de betrokkenheid (geboeid bezig zijn) van leerlingen gepeild worden. Door een SCREENING nemen leerkrachten enkele malen per jaar de pols, brengen ze in kaart hoe elke leerling het maakt. Zo weten ze welke kinderen gedijen en welke niet en welke interventies nodig zijn. Zo pikken ze ook tijdig de signalen op voor latere drop-out (in de breedste zin). Dit is de sleutel voor vroegtijdige preventie en biedt een dashboard dat de hele (school)loopbaan bestrijkt, van 0 tot 18 jaar. Naast de screening als deel van het volgsysteem, is er de SCANNING van betrokkenheid. Dit is een kosteneffectieve procedure waarbij een externe observator in een steekproef van scholen en klassen data verzamelt. Daarbij observeert hij/zij tijdens een lesuur 10 leerlingen van de klasgroep opeenvolgend gedurende 2 minuten en kent een score toe voor betrokkenheid. De scores geaggregeerd op schoolniveau, stedelijk, regionaal en landelijk geven 'de toestand van het onderwijs' weer. Onderhand weten we dat een gemiddelde van 3.5 (op een vijfpuntenschaal) als een na te streven minimum geldt. Dit stemt overeen met een leerrendementsscore van 70%. Er zijn aanwijzingen dat de mainstream van scholen zich beweegt rond een score van 2.75 of een leerrendement van 55%. Innoverende scholen wijzen de weg.

Het verhaal dat begint bij de maatschappelijke noden brengt ons bij de keuze voor een gefocuste benadering. Die sluit aan bij de roep van leerkrachten om met de essentie bezig te mogen zijn. Een roep die ook steeds meer weerklank vindt bij ouders en werkgevers. We hebben in Vlaanderen en Nederland alles in huis om dit waar te maken.